

MAAOMAVALITSUS

EESTI MAAOMAVALITSUSTE LIIDU HÄALEKANDJA

22. JUULI 1932. A.

Nr. 7

KÜMNES AASTAKÄIK

Väljaandja: Eesti Maaomavalitsuste Liit.

Toimetaja: F. Wellner.

Tellimise hind;	Toimetus ja talitus;	Kuulutuste hind:
Aastas . . . . . Kr. 5.—	Tallinnas, Suur Roosikrantsi	1 lhk. Kr. 20.—, ½ lhk. Kr.
Pooles aastas . . . . . „ 2.50	uul. Nr. 12.	10.—, ¼ lhk. Kr. 5.—, ⅛ lhk.
1923 aastak. . . . . „ —.50	Telefon Nr. 452-72.	Kr. 2.50, 1/16 lhk. Kr. 1.25.
1924 „ . . . . . „ 3.—	Jooksev arve: Eesti Panga Tal-	Dokumentide kaotamise kuulu-
1925—1931 a. ä . . . . . „ 5.—	linna osakond Nr. 609.	tused 50 senti dokumendi pealt.

Ilmub üks kord kuus, 12 numbrit aastas.

SISU:

Maaomavalitsuste korraldus — E. Maddison	Lhk. 103
Perekonnaseisuametniku praktikast — R. V.	„ 110
Omavalitsustegelasi	„ 113
E. Maaomavalitsuste Liidu ja omavalitsuste tegevusest	„ 114
Riigikohtu seletusi	„ 118
Kuulutusi	„ 102

Kuulutatakse maksvusetak:

1. Daniel Jaagumani hobusepass, väljaantud Röpina vallavalitsusest 10. jaan. 1925. a. nr. 513 all.
2. Hobusepass, väljaantud Pada vallavalitsusest 7. jaan. 1921. a. nr. 427 all.

Perekonnaseisu**kantselei margid**

25- ja 50-sendilised

o n s a a d a

**Eesti Maaomavalitsuste Liidu
büroost**

hinnaga 10 senti poogen (20 tükki).

Eesti Omavalitsuste Kinnitus A.-S.**„OMA“****Põhi- ja tagavarakapitalid üle
Kr. 520.000.—**

toimetab

tule-,**elu-,****rahe-,****koduloomade-,****murdvarguse- ja****klaasikindlustusi.**

Edasikindlustuste vastuvõtmine valdade vastastikku kindlustusseltsidelt.

Seltsi osanikkudeks on kõigi maakondade omavalitsused, paljud linna-, alevi- ja valdade omavalitsused.

Seltsil omad majad Tartus ja Viljandis.

Juhatus ja peakontor: Tartus, Riia tn. 41, telef. 3-44 ja 5-62.

Peagentuurid:

Tallinnas, Väike-Karja tn. 3, telef. 437-59.

Rakveres, Viru Pangas, telef. 109.

Pärnus, Rütüti tn. 29, telef. 2-30.

Agentuurid kõigil pool üle maa.

I L M U S**Sundnormide kogu maaomavalitsuste kohta.**

Koostanud: E. Maddison ja J. Kaiv.

Väljaandja: Eesti Maaomavalitsuste Liit.

40 vihku, à 32 lhk.

Saadaval brošüüritult ja nahkköites. Hind ühes saatekuldudega: nahkköites, kullatud nimetusega nahal, 25 kr., brošüüritult 23. kr.

Tellimise aadress: *Eesti Maaomavalitsuste Liit,
Tallinna, Suur Roosikrantsi 12.*

Maaomavalitsuste korraldus*).

Eugen Maddison.

(Järg)

Säärane olukord, kus maa- (konna) omavalitsus on muutumas olude suunil peaaesjalikult administratiiv-järelevalve asutuseks, s. t. asutuseks, kelle kätte on koondatud korraldamine ja järelevalve, kuna ülesannete tegelik täitmine lasub ta järelevalve all asuvail allüksustel, nõuab kahtlemata maa- (konna) omavalitsuse ümberkorraldamist, ümberkujundamist. Tahes-tahtmata tuleb neid korraldada ümber vastavalt tekkinud olukorrale, tuleb neid kohandada neile ülesandele, mis kujunemas nende võimkonnaks. Kuuldub hääli, et need tuleb kaotada; selle kohta on kirjutusi, kavu, plaane, ettepanekuid. Kerge on teha ettepanekuid, koostada plaane ja kavu, raske aga neid teostada. Igatahes oleks maaomavalitsuste kaotamine praegusel jal, kus nende olemasolu täiesti veel õigustatud, üks säärane katse, mille kasu oleks täiesti problemaatiline. Kõik see kokkuvõid, mida peaks andma maaomavalitsuste kaotamine, on paberil, kuid iga kalkulasioon, kui täpne ta ka ei oleks, on siiski ainult kalkulasioon, mis peab taganema kokkupuutumisel eluga. Pealegi on kõik seni esitatud kalkulasioonid täiesti juhuslikud, teatavas mõttes arvudega šongleerimine, mispärast oleks nende juures peatumine — isatahes siinkohal — täiesti ülearune. Nõustume, et teatav kokkuvõid saab olema, kuid küsime ühtlasi, kas arvatud kokkuvõid tasub selle, mis meie ühtlasi kaotaksime. Mis tähendaks maaomavalitsuse kaotamise ajal, kui ei ole veel tekkinud teda asendav maa omavalitsuse-üksus? See peaks olema selge eeltoodust. See tähendaks tsentralisatsiooni seal, kus Põhiseadus tahab näha deksentralisatsiooni — kohaliku rahva valitsust. Meie võime ju loobuda sellest, võime asuda tsentralisatsiooni teele, kuid paneme siis kõrvale ka Põhiseaduse. unustame ka kõik selle, mis meile selles küsimuses on pärandanud Asutav Kogu. Minu arvates ei tohiks seda teha. Pealegi ei oleks selleks ka mineit põhjust. Ei ole vaja amputeerimist, kui on küllalt lihtsast ravist. Põhiseadus ei tee takistusi maaomavalitsuste kaotamiseks. Neid võib

kaotada, kuid kas olukord on juba kujunenud selliseks, et võiks, või õigemini tuleks asuda nende kaotamisele, kas need 12 aastat, mis meid lahutab Põhiseaduse vastuvõtmisest, on olukorda niivõrd muutnud, et nende kaotamine võiks olla päevakorra küsimus. Sellele tuleks vastata, et olukord on küll muutunud, — sest elu ei ole paigal seisnud — on muutunud niivõrt, et on tekkinud vajadus maaomavalitsuste ümberkorraldamiseks, nende reorganiseerimiseks, suurimate uuenduste ettevõtmiseks. Tahes aga jääda nende põhimõtete juurde, mis meie kohaliku valitsuse aluseks, võiksime aga kõnelda maaomavalitsuste kaotamisest — või asuda nende kaotamisele alles siis, kui elu ise määranud nad surmale, kui nende olemasolu enam ei peaks olema õigustatud. Praegu ei ole meie veel selleni jõudnud. Meie jõuame sinna, kui maa omavalitsusega konkureerivad allüksused on omandanud täieliselt maa omavalitsuse-üksuse tähenduse, s. t. on kutsutud täitma — kas iseõi ainult teatavail aladel — kohaliku valitsuse ülesandeid kogu ulatuses, kõrvaldades tähendatud ülesannete teostamiselt täiesti maa- (konna) omavalitsuse. Siis võiksime öelda, et on saabunud aeg, et neid kaotada, kaotada sel lihtsal kõigile arusaadaval põhjusel, et on tekkinud uued maa omavalitsuse-üksused, kes neid asendavad. Siis ei oleks kartust, et kohalik valitsus saaks bürokratiseeritud, et võimule pääseks dekontsentratsiooni põhimõte, sest endist omavalitsust ei asendaks keskvalitsuse kohalik asutus, vaid teda asendaks uus tegehikust olukorrast väljakujunenud omavalitsus. seega jääks puutumata Põhiseaduses väljendatud deksentralisatsiooni põhimõte, jääksid puutumata kohaliku rahva õigused valitsemise teostamisel kohal, jääks püsima seni püsinud olukord: kohalik valitsus — omavalitsus. Praegu oleme õigustatud kõnelema ainult maaomavalitsuse ümberkorraldamisest, ta kontstruktsiooni lihtsustamisest, selle üksikute osade kõvendamisest, selles ilmnevat puuduste kõrvaldamisest. Seda tuleb teha — ja mida rutem, seda parem. Võiks iseõi öelda, kui maaomavalitsuse ümber-

*) XI. Õigusteadlaste päeval, 31. III. 1932. a. ettekantud referaat.

korraldamine oleks sündinud varem — või mõni aasta tagasi, siis meil ei oleks olnud põhjust praegu selle küsimuse juures peatuda, ei oleks olnud kellelgi õigust, pajatada maaomavalitsuse kriisist, isegi maaomavalitsust ähvardada surmaga. Eriti tuleb kahetseda, et seni ei ole teostunud vallaomavalitsuse ümberkorraldamine. Selle ümberkorraldamine oleks tunduvalt kiirendanud maaomavalitsuse reformi — oleks ühtlasi ka ära märkinud selle ulatuse ja suuna. Ümberkorraldamist on vaja, kuid see ümberkorraldamine peab teostuma. Jääb vallaomavalitsus reorganiseerimata, ei võeta ette tema juures ümberkorraldusi, on küsitava tähtsusega maaomavalitsuse reform. Igatahes ei saaks mõelda põhjalikule reformile — tuleks võtta ette ainult väiksema tähtsusega parandusi. Teiste sõnadega, maa(konna) omavalitsuse ümberkorraldamine eeldab vallaomavalitsuse ümberkorraldamist. Seda tuleks teha kas ühel ajal maaomavalitsuse ümberkorraldamisega või isegi enne maaomavalitsuse ümberkorraldamist. Kui seda ei tehta, jääb kõik endist viisi — maaomavalitsused jääksid oma ülesannete juures, mida nad parima tahtmise juures ei suuda täita majanduslikkude raskuste tõttu, samuti ka vallaomavalitsused. Tuleb alles luua eeldused maaomavalitsuse reformiks, ta põhjalikuks ümberkorraldamiseks. Kas võiksim praeguste valdade suuruse ja majandusliku olukorra juures laiendada nende ülesandeid — nõuda neilt rohkem kui praegu, kui on teada, et ka praegused ülesanded käivad paljudele neist üle jõu? Kui vaadelda praegusi valdu, siis ei tähendaks seesugune ülesannete laiendamine mitte midagi muud, kui paljude valdade tahtlikku hävitamist.

Meil on praegu teatavasti 375 valda. Neist on kuni 300 elanikuga 2 valda, 301—500 elanikuga — 6 valda, 501—1000 elanikuga — 42 valda, 1001—1100 elanikuga — 18 valda, 1101—1200 elanikuga — 22 valda, 1201—1300 elanikuga — 13 valda, 1301—1400 elanikuga — 9 valda, 1401—1500 elanikuga — 15 valda, 1501—1600 elanikuga — 13 valda, 1601—1700 elanikuga — 15 valda, 1701—1800 elanikuga — 11 valda, 1801—1900 elanikuga — 12 valda, 1901—2000 elanikuga — 13 valda, 2001—2500 elanikuga — 57 valda, 2501—3000 elanikuga — 42 valda, 3000—5000 elanikuga — 76 valda ja 5000—10.000

elanikuga — 9 valda. Seega on siis kuni 1000 elanikuga valdasid — 50, 1001—1500 elanikuga — 77, 1501—2000 elanikuga — 64 valda, üle 2000 elanikuga — 184 valda. („Kohtu- ja siseministeeriumi seletuskiri vallaomavalitsuse ümberkorraldamise põhilause juurde“, „Maaomavalitsus“ nr. 11 — 1930).

Need andmed kõnelevad meile selgelt, mis tuleks võtta ette, kui asuda maaomavalitsuste ümberkorraldamisele. Tuleb luua elujõulisi valdu — elujõulisi maaomavalitsuse allüksusi. Praeguse aja liikumisvahendite juures suuremate valdade loomine ei peaks tekitama raskusi. Igatahes ei tohiks olla valdu alla 2.000 elanikuga, kuigi ka see arv ei saaks olla valla jõukuse kindlaks mõõdupuuks. Sääraste valdade loomisel ei tohiks jääda peatuma valdade piiride juures. Minu arvates tuleks võtta revideerimisele kõigi valdade piirid, lähtudes sellest, et luua elujõulised küllaldase maa-alaga ja elanikkude arvuga vallad, luua sellised vallad, kes suudaksid täita praegu valdadel lasuvaid ülesandeid ja ka võtta juurde neid maaomavalitsuselt. Tehes neid elujõulisteks peaks kindlustatama neid majanduslikult, andma neile kindlad sissetulekuallikad, varustades neid kui vaja isegi teataval määral maksustamise autonoomiaga. Ühtlasi aga tuleks neile kindlustada suurem iseseisvus neile alluvate asjade otsustamisel, vabastades neid liigest järelevalvest, mis paljudel juhtudel küll ainult paberlik, kuid siiski tülitav ja palju tööd nõudev, tunnustades neid täisealisteks, kes ise suudavad vastutada oma tegevuse eest.

Säärased vallad võiksid tulevikus täiesti asendada maaomavalitsusi, praegu aga võimaldaksid nad ajakohaselt korraldada ümber maaomavalitsust.

Kui juba praegu maaomavalitsused on muutunud suuremal määral administratiiv-järelevalve asutusteks, olgugi et neil täita palju teisi ülesandeid, siis uuesti korraldatud valdade olemasolul piirduksid nad ainult administratiiv-järelevalve ülesannete täitmisega. Valdade tegevuses peab valitsema ühtlus, tuleb valvata selle järele, et maakonna valdades valitsemise ülesanded leiaksid küllaldast ja ühtlast teostamist. Kuid ühtluses saavutamiseks ei ole küllaldane vormiline järelevalve, seda teostatakse post factum, siis kui tegevus on juba lõppenud, vaid järelevalve peaks leidma sellekohase väljenduse ka

varem, siis kui ei ole veel asunud tegevusele või kui tegevus veel jätkub. Teiste sõnadega — ei tuleks teostada ainult vormilist järelevalvet, mis lõpeb harilikult kohtuskäimisega, vaid tuleks esineda ka — minu arvates isegi veel rohkemal määral — instruktoria. Seni on meil sellele vähe tähelepanu pööratud, võib-olla sellel põhjusel, et oldi arvamisel, et selleks puudub järelevalveasutusel õigus, kuid säärane õigus on järelevalveasutusel alati, olgu see seaduses fikseeritud või mitte. Instruksioon ei ole sel juhul küll kohustav, siduv, kuid ta oleks siiski juhtnööriks neile, kes tahavad võtta õpetust. Selles väljenduks peaausjalikult ümberkorraldatud maaomavalitsuse tegevus. Peale selle oleks maaomavalitsuse ülesandeks nende küsimuste otsustamine, mis puudutavad kogu maakonda või mille otsustamine on võimata vallale või mida teatavil põhjusil ei või jätta üksikute valdade hooleks; neid ülesandeid leidub peaaegu igas omavalitsuses puutuvases seaduses, nagu Maanteede seadus, Hoolekandeseadus j. t. Neid võiks otsustada keskvalitsus, kuid arvestades seda, et kohalik valitsus peab olema kujundatud detsentralisatsiooni alusel, siis on endastmõistetav, et maaomavalitsuse üksuste — maakonna — piires peaks olema kutsutud neid otsustama maaomavalitsus. Ümberkorraldatud maaomavalitsuse ülesannete kompleks ei oleks suur: üheltpoolt jääksid ära paljud ülesanded järelevalve alal, — ma nimetaksin neid paberliku järelevalve ülesanded —, mida leidub eriti palju hariduseala puutuvais seadustes, teiselt poolt läheks suurem osa muid ülesandeid valdadele. See asjaolu võimaldaks maaomavalitsuste arvu kokkutõmbamise. Praegu on neid teatavasti 11. Seda arvu võiks tunduvalt vähendada, näit. võiks liita Võru ja Põhjala, Tartu ja Valga, Lääne ja Saare, Viljandi ja Järva maaomavalitsusi, seega väheneks maaomavalitsuste arv 7-le, või võtta ette mõni teine kombinatsioon. Vastavalt sellele muutuks ka vabariigi administratiiv-jaotus. Takistusi selleks ei leidu Põhiseaduses: § 2 leiduv loetus määrab ainult lähemalt vabariigi maa-ala. Ümberkorraldatud maa- (konna) omavalitsus jääks oma konstruktsiooni poolest endiseks, s. t. tal oleks ka edaspidi 2 organit — korraldav ja täidesaatev — volikogu (esinduskogu) ja maavalitsus, kuid see konstruktsioon oleks üksikasjades kohandatud uutele oludele. Kuna ümberkor-

raldatud maaomavalitsus oleks peaausjalikult administratiiv-järelevalve asutus, siis ei peaks olema mingit tarvidust esinduskogu suurearviliseks koosseisuks. Koosseis võiks olla väiksem, vaatamata sellele, et maaomavalitsuste arv on tõmmatud kokku, koosseisu vähendamisele võiks vastu vaielda, kui puuduksid allüksused oma esinduskoguga.

Maksva Maavolikogude valimise seaduse (RT. 100 — 1926) § 71 järgi määratakse maavolikogu liikmete arv eelmise volikogu poolt: iga 5.000 elaniku kohta üks liige, kuid mitte vähem kui 15 ja mitte rohkem kui 25 liiget. Praegu on maavolikogude koosseis järgmine: Tartumaal 25 liiget, Virumaal 24, Harjumaal 18, Võrumaal 16, Järva-, Lääne-, Saare-, Pärnu-, Viljandi-, Valga- ja Põhjala 15, kokku kõigis volikogudes 188 liiget. Ümberkorraldatud maaomavalitsuse volikogus liikmete arv ei peaks ületama 15. Maaomavalitsuste 1931/32. a. eelarvete järgi kulutavad maaomavalitsused volikogude peale Kr. 25.395 ehk 0,44% eelarve-summadest. Volikogude liikmete arvu vähendamise tagajärjel väheneks see summa tunduvalt, kuigi kokkuhoid ei oleks siin suur, sest maavolikogude peale kulutatav summa ise on väike, kuid maavolikogude liikmete arvu vähendamisel ei ole mõõduandev niivõrd kokkuhoidu motiiv, kui võrd vajadus kohandada volikogud neile ülesannetele, mis saavad lasuma ümberkorraldatud maaomavalitsusel. Need ülesanded on seda laadi, et nende otsustamisel osutuvad paremaks väikese koosseisuga esinduskogud. Samal põhjusel tuleks pikendada ka volikogude volituste tähtaega 3 aasta pealt 4 peale. Sagedased valimised, sagedased koosseisu muutused ei oleks siin soovitatavad, sest see tooks kõikuvust sinna, kus peaks valitsema püsivus, järjekindlus. Teataval määral annaks see ka kulude kokkuhoidu.

Mis puutub volikogu liikmete valimistesse, siis tuleks neid toimetada säärase süsteemi järgi, mis võimaldaks valijale suurema vabaduse. Praegu on valija seotud nimekirjaga, mis koostatud ilma tema osavõtuta. Nimekirju koostavad erakonnad. On päris selge, et erakondi ei saa teha olematuks: nad on isegi vajalised — on praeguse aja paratamatu nähe. Valija võib olla ühe või teise erakonna poolt, kuid ei ole nõus kandidaatide järjekorraga nimekirjas, tuleks valijale võimaldada muuta järjekorda — või valija ei

poolda ühtki erakonda, kuid näeb igas nimekirjas isikuid, kelle poolt ta hääletaks, kui võtta neid ühte nimekirja, — tuleks temale võimaldada iseseisvalt koostada valimissedel. Andes säärase vabaduse valijale, tõstaksime teiselt poolt valitute vastutusetunnet, sunniksime erakondi arvestama valijaga. Seega väheneks tunduvalt see pahe, mida tuntakse „erakondliku politika“ nime all, mis üldse ei ole soovitatav omavalitsuses, kui valitsemise organis, ja eriti veel säärases, kellel täita peaausjalikult administratiiv-järelevalve asutuse funktsioone.

Teiste sõnadega — valimisi tuleks toimetada liikuvate nimekirjade järgi, mis proportsionaalsuse põhimõtte juures võimaldab valitu isiku esile tõstmist. Kuna ümberkorraldatud maaomavalitsuse volikogu ülesanded saavad olema piiratud, siis oleks otstarbekohane neid täpselt näha ette seaduses, et ei oleks pinda vaidluste tekkimiseks kompetentsi kohta ühelt poolt valla- ja maaomavalitsuste ja teiselt poolt maavolikogu ja maaomavalitsuste vahel. Üldse tuleks tähendada, kui vallaomavalitsuste kompetentsi määramisel tuleks käia selle järgi, et neil on õigus teha kõik, mis neile otse ei ole keelatud, siis maaomavalitsuse — ja eriti selle volikogu võimkonna kujundamisel, tuleks võtta juhtnõõriks, et nad teostavad ainult seda, mis seadus neile määrab. Et oleks orgaaniline side esinduskogu (volikogu) kui korraldava asutuse ja maavalitsuse kui täidesaatva asutuse vahel, tuleks loobuda praegusest moodusest, kus esinduskogu juhataja isik ei lange kokku maavalitsuse eesotsas seisva isikuga — maavalitsuse esimehega. Need organid või asutused ei ole asetatud vastamisi, vaid mõlemad koos moodustavad ühe valitsemise organi. Säärane valitsemise organ suudaks täita oma ülesandeid kahtlemata paremini, kui täidesaatva asutuse juht oleks ühtlasi ka sama valitsemise organi korraldava asutuse juhatajaks. Seda näeme vallaomavalitsustes, kus volikogu juhatajaks on valla vanem — täidesaatva asutuse pea; seda näeme ka vähemusrahvuste kultuur-omavalitsustes. Ei ole põhjust korraldada asja teisiti maaomavalitsustes. Võib-olla et tulevikus sama teed hakkavad käima ka linna- ja aleviomavalitsused. Praegu ei ole esinduskogu juhatajal, kui selle kogu juhatajal, mingeid õigusi. Ainult esinduskogu koosoleku juhatajana on tal teatavad õigused korrapidamisel esindusko-

gu koosolekul (Maakonna nõukogu kodukord, § 191). Tal puudub igasugune võimalus ühel või teisel viisil mõjutada esinduskogu otsusi: otsused võivad olla mitteseaduspärased, võivad olla kahjulikud omavalitsusele — see temasse ei puutu, sest ta on ainult koosoleku juhataja ja ei ole vastutav koosoleku poolt vastuvoetud otsuse eest, kui see on tehtud maavalitsuse poolt päevakorda võetud asjus.

See olukord peaks muutuma, kui esindusekogu juhatajaks on maavalitsuse esimees (maavanem). Olles kutsutud täitma esinduskogu otsusi peaks temal juba esinduskogu juhatajana olema teatavad abinõud mitteseadusepärast või kahjulikkude otsuste ärahoidmiseks asja otsustamisel või, kui need juba tehtud, siis nende ümberotsustamiseks esinduskogu poolt. Need abinõud tuleks näha ette seaduses ja võimalikult täpselt, et hoida ära konflikte esinduskogu ja selle juhataja vahel. Olles varustatud säärase abinõudega muutuks juhataja küllaldase takti juures esinduskogu ja ühtlasi ka kogu omavalitsuse tegelikuks juhiks. Sellega oleks kollegiaalsusse toodud ühtlasi momendid, mille poolest on temast tugevam isiku režiim.

Ümberkorraldatud maaomavalitsuse täidesaatvaks organiks oleks nagu praegugi maavalitsus. Ei oleks mingeid takistusi selleks, et selle organi ülesandeid panna ühele isikule — maavanemale, nagu seda võimaldaski Eestimaa kubermangu administratiivse ja omavalitsuse ajutine korraldus, tähendades, et „kubermangu ja maakonna semstvo nõukogudel on õigus asutada üheisikulisi või kollegiaalseid täidesaatvaid orgaane“ (III osa p. 10). Maakonnainõukogu kodukorraga loodi aga ainult kollegiaalsed maavalitsused (§ 30 j. j.). Kollegiaalsuse põhimõte võiks jääda maksma ka ümberkorraldatud maavalitsuses; ta oleks meile vastuvõetavam, kui demokraatlik ja meile juba tuttav põhimõte. Kuid võiks korraldada ka teisiti, näit. täidesaatvaks organiks oleks maavanem ja tema juures asuks maavalitsuse juhtivaist ametnikkudest koosnev nõukogu.

Jäädes kollegiaalse maavalitsuse juurde, tuleks võtta ette selles rida uuen-dusi. Kõigepealt peaks olema võimalik vähendada maavalitsuse koosseisu 3-le isikule. Praegu koosneb maavalitsus vähemalt 4 isikust — maavalitsuse esimees, tema abi, üks liige ja sektretär (Maakonna-nõukogu kodukord, §§ 30, 31 ja 33).

Sellest arvust (4) on pidanud kinni Järva, Harju, Lääne, Saare, Pärnu, Viljandi, Tartu, Valga ja Võru maaomavalitsused, kuna Virumaal on 5 ja Petserimaal 6 liiget, — kokku kõigis 47 liiget. Vähendades maavalitsuse koosseisu 3-le isikule, langeks maavalitsuste liikmete koguarv maaomavalitsuste praeguse arvu (11) juures 33-le; maaomavalitsuste arvu kokkütömbamisel oleks nende arv veelgi väikesem. See on kahtlemata kokkuhoid, mis igal juhul võimalik ja tarvilik läbi viia. Maavalitsus koosneks maavalitsuse esimehest, keda võiks ta tähtsuse tõstmise otsustarbel nimetada m a a v a n e m a k s, ja kahest liikmest. Maavalitsuse ja ühtlasi ka maavolikogu sekretäri ülesandeid täidaks maavalitsuse ametnik. Maavalitsuse liikmed (sekretär ühes arvatud) valib maavolikogu, kusjuures volikogu määrab maavalitsuse liikmete hulgast ühe maavalitsuse esimeheks ja teise tema abiks (Maakonna-nõukogu kodukord, §§ 31 ja 33). Maavalitsuse säärane moodustamise viis on meile toonud näiteid, kus maavalitsuse esimehe koht on olnud aastate jooksul vakantne sel põhjusel, et volikogus esindatud rühmad ei ole jõudnud kokkuleppele esimehe kandidaadi suhtes. Nii sugune olukord ei ole lubatav valitsemise organis. Pealegi missugune mõju või autoriteet võib olla säärasel kokkuleppeesimehel. Tahes tõsta maavalitsuse esimehe tähtsuse, tahes anda talle juhtiva osa maaomavalitsuse tegevuses, tahes ta vabastada erakondlike mõjutuste alt, tuleb ta valimine anda kohalikule rahvale. Kohalik rahvas hääleõiguslike kodanike näol olgu ise otsustajaks, keda ta tahab näha kohaliku valitsuse eesotsas, keda ta usaldab, kellelt ta loodab head. Praegu võib ta seista aga säärase üllatuse ees, kus omavalitsuse esimees on temale täitsa tundmata isik, sest Maakonna nõukogu kodukord lubab valida ka mitte maavolikogu liikmeid.

Maavalitsuse esimehe valimised teostuksid ühel ajal volikogu valimistega ja nimelt sel teel, et valijale lubatakse märkida valimissedelil, keda ta soovib ühtlasi näha ka maavalitsuse esimehena — seega jääksid ära kahekordsed valimised ja nendega seotud kulud.

Maavalitsuse kahe liikme valimine jääks esinduskogu — maavolikogu — hoolde, mis oleks muu seas vajalik sideme loomiseks volikogu ja valitsuse vahel.

Et maavalitsusse satuksid vilunud, va-

jalikkude kogemustega isikud, peaks nõutama isikuilt, kes kandideerivad maavalitsuse esimehe ja maavalitsuse liikme kohale, teatud staaš ja vanus. Praegu satuvad maavalitsusse sagedasti täiesti juhuslikud isikud, kellel küll oma staaš, kuid mitte see, mis tarvilik maavalitsuse tegevuse juhtimiseks. Võiks teatava õigusega öelda, et maavalitsusse satuvad paljudel juhtudel isikud, kellele erakonna poolt ei ole anda muud kohta, kuid andma peab. Saades koha, on need isikud aga kohustatud kandma kohustusi erakonna kassa heaks. Teiste sõnadega — maavalitsuse liikmete kohad antakse volikogus esindatud erakondade kokkuleppel erakondadele, kes neid siis oma meestele määravad või välja jagavad. Säärase nähtuse kaotamiseks aitaks kahtlemata kaasa maavalitsuse liikme kandidaadilt nõutav staaš ja vanus. Selle tagajärjel terveneks maaomavalitsusi ümbritsev õhk-kond, muutuks paremaks kodanikkude suhtumine maaomavalitsusele, mis praegu, kui mitte öelda, vaenulik siis igatahes mitteatahtlik.

Kuna ümberkorraldatud maaomavalitsuses peaks omama erilise tähtsuse maavalitsus — eriti selle esimees (maavanem), siis tuleks võimalikult üksikasjalikult näha ette seaduses maavalitsuse ja ta esimehe ülesanded, määrata nende vahekorrad. Praegu on maavalitsuse esimees samasugune liige, kui teised maavalitsuse liikmed: tal ei ole mingisuguseid erilisi õigusi, kui mitte säärasteks arvata maavalitsuse koosolekute juhatamine, maaomavalitsuse esindamine pidulikkudel juhtudel jne., tal ei ole isegi neid õigusi, mis on alevites alevivanemal ja linnades linna-peadel, kuigi ka viimaste õigused ei ole ei tea kui suured, ja nende õiguste suurendamist on nõudnud linna omavalitsuse tegelased juba Vene ajal. Maavalitsuse esimehel, kui esimehel, peavad olema ka vastavad õigused: ta ei ole kutsutud ainult juhatama maavalitsuse koosolekuid, vaid ka juhtima maavalitsust. Praegu puuduvad tal selleks igasugused seaduslikud võimalused — eriti tundub see juhtudel, kui maavalitsuse koosseis ei ole homogeenne: neil juhtudel ei aita ka ta isik. Kogu võim on praegu maavalitsuse kui kolleegiumi käes; isegi väikesemate ametnikkude ametisse määramine ja sellest vabastamine, järelevalve nende tegevuse üle kuulub maavalitsusele — mõnel juhul isegi maavolikogule. M a a v a l i t s u s e e s i-

mees (maavanem) peaks olema maavalitsuses sama, mis Riigivanem Vabariigi Valitsuses: ta peab olema maavalitsuse ja seega kogu maaomavalitsuse juhiks. Maavalitsuse juhina peab temal olema õigus panna seisma maavalitsuse otsuseid ja anda neid maavalitsusele ümberotsustamiseks, kui otsus on tehtud vaatamata ta hoiatustele ja see osutub arvates mitteseadusepäraseks või kahjulikuks. Ühtlasi peaksid temal olema ka teatavad järelevalve võimalused maavalitsuse üksikute liikmete suhtes. Tuleks täpselt näha ette maavalitsuse esimehe ülesanded ja maavalitsuse kui kolleegiumi ülesanded, kuid teatavil juhtudel peaks esimees olema õigustatud neid otsustama maavalitsuse päraselise kinnitamisega. Praeguse korra (Maakonna-nõukogu kokukord, § 34) järgi on maavalitsuse osakondade juhatajaks maavalitsuse liikmed, mis sugugi ei ole õigustatud. Osakondade juhatajaiks peaksid olema ametnikud — eriteadlased omal alal. Mis õigustatud keskkohas, ei ole seega veel õigustatud kohal. Kui keskkohas juhivad ministeeriumi ministrid — Vabariigi Valitsuse liikmed, siis ei tule sellest järeldada, et maavalitsuse osakonnad on isesugused ministeeriumid, milliseid peavad juhtima maavalitsuse liikmed. Maavalitsuse liige peaks olema ainult maavalitsuse, kui kolleegiumi liige, kelle kohuseks on osavõtmine maavalitsusele kui kolleegiumile kuuluvate asjade otsustamisest olles nii-öelda Vabariigi Valitsuse liige ilma ministeeriumita või portfellita minister.

Vastavate osakondade juhatajaiks võiksid olla koolinõunik, maakonnaarst, maakonnainsener jne., maaomavalitsuse praegused juhtivad ametnikud; minu arvates ei oleks mingit vajadust osakondade erijuhatajate järele, kui olemas ülaltähendatud ametijõud.

Kui maavalitsuse liikmed esineksid ainult kolleegiumi liikmeina, siis oleksid nad õigustatud saama tasu ainult maavalitsuse koosolekutelt, millistest nad võtnud osa. Sama tasu peaksid nad saama ka maavolikogu koosolekutelt, millistest nad võtnud osa maavalitsuse liikmeina. Kindlat kuutasu või palka saaks aga maavalitsuse esimees (maavanem), kelle kogu tööjõud oleks pühendatud maaomavalitsuse tegevusele. Ettepanud tasumaksmise kord on täiesti õigustatud maavalitsuse

liikme tegevuse iseloomuga, annaks tunduvalt kokkuhoidu ja aitaks kaasa sellele, et maavalitsuse tegevusse kõigil juhtudel rakenduksid isikud, kes tõesti tunnevad huvi selle tegevuse vastu, kellele maavalitsuse liikme koht ei oleks sissetulekuallikas, vaid ühiskondlik teenistus.

Mis puutub peamotiiviks maavalitsuse kaotamise või reformi käsitlemisel, siis saame sellest teatava pildi, kui vaatleme maaomavalitsuste liikmete praegusi palku. Maavalitsuses saavad praegu palka kuus: Virumaal — esimees Kr. 240.—, liikmed Kr. à 220 + korterid; Järvemaal — esimees Kr. 230.—, abiesimees Kr. 210.— ja liikmed à Kr. 200.—; Harjumaal — esimees Kr. 250.— ja liikmed à Kr. 215 + korterid; Läänemaal — esimees Kr. 200.—, abiesimees Kr. 190.— ja liikmed à Kr. 180. Saaremaal — esimees Kr. 200.—, abiesimees Kr. 180.— ja liikmed à Kr. 160.—; Pärnumaal — esimees Kr. 240.— ja liikmed à Kr. 200; Viljandimaal — esimees Kr. 230.— ja liikmed à Kr. 220.—; Tartumaal — esimees Kr. 300.— ja liikmed à Kr. 270.—; Valgamaal — esimees Kr. 170.— ja liikmed à Kr. 150.— (kõigil 13 kuu palk); Võrumaal — esimees Kr. 240.—, abiesimees Kr. 220.— ja liikmed à Kr. 200.—; Petserimaal esimees Kr. 130.—, sekretär Kr. 125.— ja teised liikmed à Kr. 120.—. Kõik kokku aastas Kr. 112.700.— ehk 1,95% maavalitsuste eelarvest (1931/1932. a. eelarvete andmete järgi). Üldse aga kulutavad maavalitsused oma peale (administratsiooni kulud) Kr. 383.155.60 ehk 6,65% maavalitsuste eelarvetest. Et see summa ümberkorralduste tagajärjel saab olema tunduvalt väiksem, see peaks olema väljaspool igasugust kahtlust. Missugune aga saaks see summa tegelikult olema, oleks praegu raske öelda, sest maaomavalitsuste ümberkorraldamise tagajärjel väheneksid, peale maavalitsuste liikmete tasu, ka kõik muud administratsiooni kulud. Igatahes see summa saaks olema säärane, mis võtaks ära igasuguse võimaluse kõneleda maaomavalitsuste kulukusest. Kaugemale minna ei oleks võimalik. Võiks ainult üht öelda, et see summa oleks kui mitte väiksem, siis mitte suurem kulude summast, mis oleks keskvalitsusel, teostades ümberkorraldatud maaomavalitsuste ülesandeid.

Lõpuks peatuksin veel ühe küsimuse juures, mis tingimata nõuab uuendamist — see on järelevalve korraldus. Ei võiks

öelda, et ka praeguse järelevalve korralduse juures ei oleks võidud saavutada paremaid tagajärgi, kui maaomavalitsuste tegevuse üle järelevalvet teostav asutus oleks püüdnud kasutada kõik temale antud võimalusi. Ma ei hakka siin peatuma põhjuste juures, miks järelevalve asutus neid võimalusi ei kasutanud. Võib olla oli selles süüdi aeg, poliitilised olud. Praegu ilmutab järelevalveasutus rohkem aktiivsust, rohkem algatust, võiks öelda isegi kõvemat kätt, kuid kõik see siiski ei kõrvalda maksva järelevalve korralduse puudulikkust. See puudulikkus on muu seas üheks põhjuseks, miks praeguse maaomavalitsuse ümber on tekkinud temale mitte soodne õhkkond, miks ta on kaotanud paljude poolehoidu.

Järelevalve korralduse puudulikkus ilmneb juba maavalitsuse valimisel. Maa-konna-nõukogu kodukorra § 9 järgi toimub maavolikogu valimine esimesel järjekorralisel koosolekul. Tegelikult toimub see palju hiljem. Järelevalveasutusel peaks olema õigus määrata maavalitsuse liikmete asetäitjaid, kui maavalitsuse liikmed ei ole valitud esimesel järjekorralisel koosolekul samadel alustel, nagu ta määrab asetäitjaid linna- ja maaomavalitsuste valitud ja nimetatud ametnikkude kohtu alla andmise korral (Omavalitsuse ajutine järelevalve seadus, § 7 teine lõige, RT. 78 — 1919). See võtaks võimaluse venitada maavalitsuse liikmete valimist ja kõrvaldaks selle kauplemise, mis alatine nähtus maavalitsuse valimistel.

Praegu on järelevalveasutus paljudel juhtudel täiesti jõuetu maavolikogude suhtes. Tal ei ole viimaste suhtes isegi seda õigust, mis tal maavalitsuste suhtes olemas, näit. Ajutise järelevalve seaduse § 5 põhjal. Järelevalveasutusel peab olema võimalus volikogude laialisaatmiseks, kui nad oma kohuseid ei täida või puudulikult täidavad või oma koosseisu tõttu ei suuda täita. See õigus on järelevalveasutusel (käesoleval juhul Vabariigi Valitsusel) praegu rahvusvähemuste kultuurinõukogude suhtes (Vähemusrahvuste kultuur-omavalitsuse seadus, § 14, RT. 31/32 — 1925), samuti Põllutöökoja (Põllutöökoja seadus, § 52 neljas lõige, RT. 60 — 1931) ja kaubandus-tööstuskoja (Kaubandus-tööstuskoja seadus, § 7 teine lõige, RT. 148 — 1924) suhtes.

Edasi peaks järelevalveasutustel olema õigus teostada maaomavalitsuse asemel ja arvel, kui see peaks jätma täitmata teatavaid temal lasuvaid ülesandeid. See on valitsemise huvides — valitsemise ülesanded peavad alati leidma teostamist; eriti kui need ei kannata viivitamist. Kõige tähtsam muudatus peaks aga võetama ette järelevalve teostamise korralduses eneses. Praegu on teatavasti järelevalve kord säärane: järelevalveasutusel on õigus panna seisma maavolikogude ja maavalitsuste otsuseid ja kohtu teel administratiiv-kohtu korras nõuda nende tühistamist või muutmist (Ajutine järelevalve seadus, §§ 4 ja 5). Järelevalveasutusel peaks olema vähemalt õigus saata neid ümberotsustamisele maavolikogule või maavalitsusele. Õigem ja otstarbekohasem oleks aga säärane korraldus, kus järelevalveasutusel oleks teatavas mõttes veto ehk seismapanemise õigus maavolikogude ja maavalitsuste otsuste suhtes. Järelevalveasutus ei ole kutsutud käima kohtus mitteseadusepärase otsuste tühistamise või muutmise nõudmistega, vaid on kutsutud valvama selle järele, et säärased otsused ei leiaks teostamist. Kui otsuseteinud asutus ei ole rahul järelevalveasutuse seismapanemise otsusega, on tal võimalus pöörata kohtu poole seismapanemise otsuse tühistamise nõudmisega. Kohtuks osutuks sel juhul ainult üks kohtuasutus, meie kõrgem kohus — Riigikohus, mis tooks kahtlemata ühtluse maaomavalitsuse tegevuse, annaks ühtlaseid juhtnööre nii maaomavalitsustele kui ka järelevalveasutusele.

Need oleksid üldistes joontes need uuendused, mis minu arvates tuleks teha maaomavalitsuse korralduses. Ei ole mõtet peatuda siinkohal üksikasjalikult nende juures. Üksikasjad selguksid ja leiaksid lahendamist juba maaomavalitsuse korralduse väljatöötamisel.

Ettekantud alustel ümberkorraldatud maaomavalitsus töötaks ajani, kuni allüksused — vallad, muutudes maaomavalitsuse üksusteks, ja nende sihtühisused, mille asutamine tuleks teha teatavatel juhtudel sunduslikuks, kõrvaldaksid täieliselt vajaduse maaomavalitsuse olemasolu järele.

Perekonnaseisuaametniku praktikast.

Perekonnaseisuseaduse käsitlemine on viimasel ajal laienenud tunduvalt, eriti perekonnakirjade korraldamise alal. Üldist perekonnakirjade korraldamist polnud võimalik teostada ministeeriumil, samuti ka omavalitsustel sellekohaste krediitide puudusel. Koos perekonnakirjade korraldamisega on ka perekonnaseisumuudete registreerimine laienenud, eriti omavalitsus-perekonnaseisuaametes, tingides välja seaduse ja määruste kohaselt viimisteldud töömetodi, ning haarates siiski enda alla ikka rohkem juriidilist valdkonda. Kohtu- ja Siseministeerium oma täiendavate korraldustega on püüdnud mitmeti selgitada üksikjuhtumeid, ehkki teatavil korral need korraldused ja selgitused suurendavad kantseleitööd ja panevad kodanikele peale uusi kohustusi. Siiski peab tunnustama, et nende varal saavutatakse täpseid algtoendavaid andmeid, millede saamisel perekonnaregistris kodanikule avatud erilehekülj ehk teatava perekonnaseisumuute registreerimiseks koostatud akt kujuneb seaduses fikseeritud andmete koguks üksikuile kodanikele. Perekonnakirjade koostamiseks nõutavate dokumentide koondamine, mis mõnikord isegi väga tülikas ja kulukas, osutub hiljem kodanikule siiski väga tarviliseks, sest mööda kogudusi nii sise- kui välismaail laialipaisatud andmed koondatakse kodaniku alalise elukoha omavalitsuse perekonnaseisuaametes, kus tal edaspidi igal ajal võimalus neid otsekohe kasutada. On ilmselt selge, et perekonnaseisuseaduse käsitlemine ja perekonnaseisumuudete registreerimine peale perekonnakirjade korraldamise muutub kodanikule lihtsaks ja kergeks.

Mis puutub uuemaisse korraldusis, mis Kohtu- ja Siseministeeriumi poolt avaldatud teadmiseks ja täitmiseks kõigile perekonnaseisuaametnikele, arvatud välja perekonnaseisuaametnikud-vaimulikud, siis kohustatakse kõiki omavalitsus-perekonnaseisuaametnikke, et nad välismaalase ja Eesti riikkondlusse kuuluva naise vahelise abiellumissooviavalduse vastuvõtmisel kuulutaks Kodakondsuseaduse § 19 sisu. Seda nõuet on linnaomavalitsuse-perekonnaseisuaamet tänu Linnade liidu poolt korraldatud nõupidamiste otsusile juba varemgi täitnud, sest perekonnaseisuaametnik ei saa suhtuda kodanikule üksnes puhtvormiliselt seisukohalt, vaid ta, kui

rahvaga alaliselt kokkupuutuv isik, peab püüdma selle poole, et vabariigi riikkondsusest ka abiellumise puhul võimalikult vähe isikuid läheks võõra riigi riikkondsusse.

Senini käsitati Kodakondsuse seaduses juriidilist efekti, mis esines Eesti riikkondsusse kuuluva naise abiellumisega riikkondsuseta isikuga. Tõlgitseti riikkondsuseta isikut kui välismaalast, seetõttu kohandati Kodakondsuse seaduse § 19 nõuet ülaltähendatud isikute abiellumisel. Viimane ministeeriumi ettekirjutis tõsitab, et Eesti riikkondsusse kuuluva naise abiellumisel riikkondsuseta isikuga ei kaota oma riikkondsust. Selgitamata on jäetud aga nende abielus sündinute laste registreerimise kord, s. o., kas registreerida nende lapsi riikkondsuseta isikutena, või tarvitada analoogiat eelmisest ministeeriumi seletusest. Arvan, et sarnane võiks ka analoogiline olla sünniregistreerimise juures, sest on mõtetu tunnustada vastsündinut riikkondsuseta isikuks tema isa järgi. Oleks soovitatav, et Kohtu- ja Siseministeerium ka ülaltähendatud seisukohta võtaks kaalumisele püüdes seaduse tõlgitsemise teel luua ka selles küsimuses vajalikku uuendust.

Kodakondsuse seaduse § 20 näeb ette Eesti Vabariigi riikkondsusest lahkumise korra. Selle normi järgi peavad vabariigi riikkondlased, kui nad riikkondsusest soovivad lahkuda esitama sellekohase teadaande Kohtu- ja Siseministrile. Teadaandes peab olema öeldud, millise riigi riikkondsusse soovitakse astuda jne. Kohtu- ja Siseministrile antud õiguse kohaselt leiame „Riigi Teatajas“ kus Kodakondsuse seaduse § 20 põhjal tehtud otsuste järgi avaldatakse isikute nimistu, kes lahkunud Eesti Vabariigi riikkondsusest. Neis nimistuis on peale isiku ees-, isa- ja perekonnanime ka riikkondsusest vabastamise tähtpäev, millise riigi riikkondsusse isik lahkunud, kust ta pärit ja isiku elukoht. On ilmselt selge, et sellisest nimistust pole kasu ühelgi perekonnaseisuaametnikul, kes küll omas enamuses pole tuttavad selle korraga, põhjusel, et Kohtu- ja Siseministeeriumi pole kunagi juhtinud nende tähelepanu sellele, samuti jätab Perekonnaseisuse seadus selle küsimuse üldse puutumata. Perekonnaseisuse seadus näeb küll perekonnakirjade pidamise korra vastavate omavalitsuste perekonnaseisuaame-

tites, kuid ta ei maini sõnagi perekonnaregistris avatud erilehekülje sulgemisest korral, kui Eesti riikkondsusse kuuluv naisisik abiellub välismaalasega ehk kui isikud lahkuvad Eesti riikkondsusest. Praeguse korra järgi riikkondsusest lahkunud jäävad perekonnaregistris edasi Eesti vabariigi riikkondlasiks, sest perekonnaseisuametnik ei tea midagi riikkondsusest lahkumisest ja Perekonnaseisu seadus ei kohusta teda tundma huvi tähendatud küsimusest.

On loomulik, et Perekonnaseisu seaduse maksmahakkamisel ei suudetud kohe tungida peensustesse, ei tuntud veel tegelikku käsitelu, puudus praktika, kuid edaspidine teotsemine nõuab ka ülalmainitud küsimuses vajalist selgust ja juhtnööre, vastasel korral jäävad perekonnaregistrisse sellised kanded, milliste väljavõtete varal võib tekkida arusaamatusi ja segadusi.

Ministeerium ühes hiljutises ringkirjas teeb teatavaks kõigile perekonnaseisuametnikele Riigikohtu üldkogu otsuse 12. dets. 1931., kus Riigikohus seletab, et perekonnaseisuaktide kohtuteel parandamise otsustamine kuulub rahukohtunikule administratiivkohtu korras vastava valveasutise algatusel; neil erandjuhtumel aga, kui akti pärast on tekkinud asjast huvitatud isikute vahel tsiviilõiguslik tüli, võib parandamine järgneda tsiviilkohtu korras tehtud üldkohtu otsuse põhjal. Lugeses eeltähendatud otsuse motiivi leiame, et perekonnaseisuaktid maksavad tõendustena ka kodanike omavahelistes eraõiguslikes suhetes, mis olenevad registreeritavaist sündmusist, nad on oma iseloomult eeskätt avalikõiguslikku laadi ja tulevad sellistena käsitada. Neis leiduvad andmed peavad olema usaldatavad. Kui nendesse on sattunud viga, peab perekonnaseisuametnik parandamise võtma ette samas korras, nagu ta neid seadis kokku, s. o. asjasse puutuvate isikute osavõttel. Kui parandusi ei ole lubatud temal enesel ettevõtta, vaid selleks kohtu autorisatsiooni tarvis on, peab ta sellest järelevalveasutisile teatama, kes samme astub üldises administratiivasutiste aktide muutmise korras vea parandamiseks. Perekonnaseisuaktide parandamise küsimuse võib perekonnaseisuseaduse § 28 kohaselt igaüks algatada, peale perekonnaseisuametniku, kes eeskätt aktide korrashoiu eest peab hoolitsema, tähendab ka iga kõrvaline isik, juhtides järelevalveasutise tähelepa-

nu veale, mida perekonnaseisuametnik omal jõul parandada ei saa.

Ülalmainitud seletusest näeme, et perekonnaseisuametnikule on seega antud aktides leiduvate sisuliste vigade parandamise algatusõigus, kusjuures järelevalveasutisteks, kelle poole ta vea parandamise seletusega peab pöörama ja kes saadab edasi kohtule tema esitise, osutub perekonnaseisuametnikule-vaimulikule Kohu- ja Siseministeerium ja omavalitsuse perekonnaseisuameenikele nende otsekohene järelevalveasutis. Tegelikult on sattunud akti sisulised vead enamusest asjaosaliste isikute poolt ja seepärast on loomulik, et esijoones asjast huvitatud isikud enda algatusel, kasutades Perekonnaseisuseaduse § 28 võimalust, ise kõige esmalt tunneks asja vastu huvi ning pööraks vea parandamiseks kohtu poole. Arvan, et perekonnaseisuametniku kohustuseks sisulise vea avastamise puhul teatavas aktis on juhtida kõige esmalt asjast huvitatud isikute tähelepanu sellele, seletades neile järeldusi, millised võivad tekkida juhtumil kui viga ei parandata. Kui asjast huvitatud isik sellele ei reageeri, peab perekonnaseisuametnik, tugeses Riigikohtu seletusele, astuma vajalikke samme teatava puuduse kõrvaldamiseks. Esilduvad juhtumid, kus perekonnaseisuaktidesse sattunud vead on sihilikud, tähendab asjaosaline isik avaldas tema enda ehk vastsündinu huvides vale andmeid. Näiteks vastsündinu registreerimisel avaldas teadaandja, et laps on sündinud seaduslikus abielus, mida kinnitas ka tunnistaja. Ometi registreeriti väljaspool abielu sündinut last seaduslikus abielu sündinuna. Hiljem kui prokuröri korraldusel kellegi kõrvalise isiku algatusel sellekohane ebaseaduslik toiming anti lahendada kohtule, tuli see ainult seepärast avalikuks, et perekonnaseisuametnikku kutsuti kohtusse tunnistajana. Tekib küsimus, kas perekonnaseisuametnik, praegusel juhtumil kui ebaseadusliku akti koostaja, ainult kohtusse ilmumise tõttu tunnistajana on kohustatud pöörama niisuguses küsimuses järelevalveasutise tähelepanu, või tuleb tal leppida ainult enda teadmiselega, sest temal puuduvad igasugused vormilised tõendised eelpooltähendatud vea avastamiseks. Isegi kohus ei anna talle ametlikult mingisugust teadet, rääkimata kohtu otsuse ärakirjast. Halvemal korral ei kutsuta perekonnaseisuametnikku isegi tunnistajana kohtusse ning siis puuduvad tal

isegi erateel saadud andmed. Loomulikult pole ka kaebelused huvitatud vea parandamisest. Oleks väga soovitav, kui Kohu- ja Siseministeerium paneks ette, et kohtud perekonnaseisuaktides protsesside puhul avastatud vigu otsekohe teadustaks selle perekonnaseisuametnikule, kelle poolt seatud kokku vastav akt.

Perekonnaseisuseaduse § 39 kohaselt abielu vastu võib tõsta vaidlus 14 päeva jooksul Abieluseaduse §§ 2—9 ettenähtud põhjusil. Selle seaduse § 40 järgi võidakse esitada proteste ka peale kuulutusaja möödumist, järjekult enne abielu sõlmimist, kuid mitte hiljem kui 6 kuu jooksul, arvates kuulutuse viimase päevast.

Seaduses mainitakse, et saadud vaidlusi avaldab perekonnaseisuametnik pooltele, pannes neile ette anda vastuseletusi. Peale vaidluste ja vastuseletuste ning poolte poolt esitatud tõendiste läbivaatamise ja tarbekorral peale tunnustajate ülekuulamise otsustab perekonnaseisuametnik, kas võib sõlmida kavatsetava abielu.

Tegelikult protestitakse abiellumisovide vastu võrdlemisi sageli, kuigi need protestid enamusest ei vasta sisult põhjustele, millised fikseeritud Abieluseaduse §§ 2—9. Harilikult osutuvad protesteerijaiks noored tütarlapsed, kes mõnda aega elunesid koos teatava meeskodanikuga, kusjuures nende vahel oli tekkinud intiimvahekord. Paljuil juhtumeil sellase intiimvahekorra järeldeks osutus vallalise naisisiku rasedaksjäämine, kes siis teades oma lapse isa kavatsetavast abielust kellegi teisega, esitas tema abiellumise vastu protesti.

Sellased protestid ei sisalda abielu takistavaid põhjendusi abiellumise üldiste eeltingimuste ulatuses, seetõttu ei saa perekonnaseisuametnik neid arutada sisuliselt, küll aga võib ta neid arutada vormilisest küljest, võttes sealjuures arvesse moraalseid kohustusi. Sarnaseid proteste avaldab perekonnaseisuametnik asjaosalisile. Muidugi tuleb siin arvestada olukorraga, see tähendab tuleb toimida taktiliselt, kutsudes välja asjaosalisi koos või üksikult. See väljakutsumise moodus on vajaline traagiliste, isegi hädaohhtlikkude sündmuste vältimiseks. Harilikult on abiellujad juba varem teadlikud protestist, seetõttu esinevad peale protesti teadaandmist, ning peale peiule moraalseid kohustuste meeldetuletamist lakoonilised vastused, et nad ei loobu abiellumiskavat-

susest. Perekonnaseisuametnikul ei jää sellisel juhul üle muud, kui kuulutada asjaosalisile protesti tagajärjeks jätmise otsus ja hiljem aidata oma nõustamisega protestijat, et tal on võimalus sünnituse puhul pöörduda tsiviilkohtu poole äärmiste saamise palvega protesteeritavalt juhtumil, kui kohus teeb kindlaks et see on lapse isa, teisel juhul paluda kohut tunnustada teda protesteeritava lahutatud abikaasaks.

Senini Tallinna linna perekonnaseisuametnikkude abielu sõlmimise eitava otsusele pole avaldatud Perekonnaseisuseaduse § 42 alusel kaebusi administratiivkohtu korras rahukohtunikule.

Sisulise tähendusega protestide lahendamisel loobub harilikult üks pooltest abiellumise soovist saades teada, et ta väljaõlitud pole võimeline abiellumiseks. Sageli tingib välja ka abiellumisest loobumise ühe poole minevik, milline tuli avalikuks protesti lahendamisel.

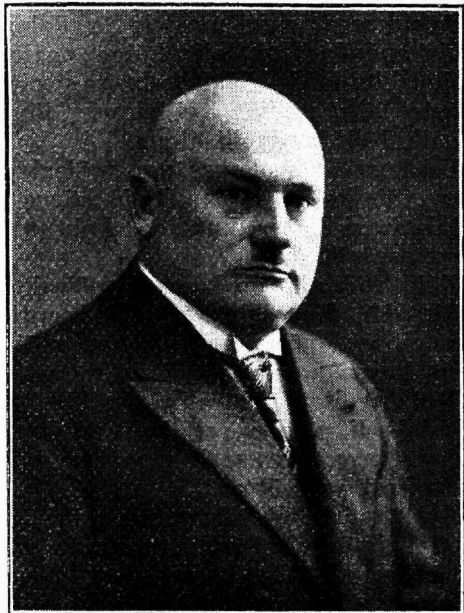
Peab olema väga ettevaatlik protestide lahendamisel, millised põhjenevad Abieluseaduse § 4 tähendatud alusile, eriti punkt 3 nõudmisele, kus tähendatakse, et abielluda ei või isikud, kes oma teo iseloomust ja tähendusest ei suuda aru saada ehk oma tegevust juhtida. Sarnase alusega protesti lahendamisel tuleb kõigepealt nõuda vastava eriarsti tunnistist, teataval korral isegi arstlikku ekspertiisi otsust. Näiteks tuleb nõuda prostitueerunult, kus protesti alusena tuuakse ette suguhaigust ehk haigust nakkavuse järgus, isegi vereproove. Abiellumise kavatsuse üle teostab nende üle järelevalvet Linna kombulusvalvekoht, kes esineb sellekohase protestiga. Arstliku järelevalvetust toimetab nende üle kombulusvalve arst ehk sellekohase haigla arst, kelle otsus mõõduandev prostitueerunu abiellumisvõime kindlakstegemisel. Harilikult haiguse kindlakstegemisel ei protesteerinud abielu sõlmimise esitava otsuse vastu.

Võttes arvesse protestide lahendamise küsimust peab perekonnaseisuametnik neisse suhtuma viimisteldud täpsusega ja ettevaatusega teades, et mitte üksinda seaduse nõue ei kohusta teda selleks, vaid üldine ühiskondlik ning abielust võrsuv perekondlik hüväng peab talle osutama moraalseks kohustuseks, kusjuures protestide lahendamisel esiletõudud asjaolud peavad jääma ainult perekonnaseisuametniku enda teada.

R. V.

Omavalitsustegelasi.

Johan Keiss 50. aastane.

Võrumaa tuntavamaid tegelasi, Võru maavalitsuse administratiiv- ja töö-hoolekandeosak. juhataja ning maavalitsuse sekretär Johan Keiss sai 8. juulil s. a. 50. aastaseks.

Johan Keiss on püsinud Võru maavalitsuses juhtivatel kohtadel sekretärina ja osakondade juhatajana ajutise maaomavalitsuse loomisest alates kuni käesoleva ajani vahetpidamata 15 aastat. Samuti on ta Võru Eesti Põllumeeste Seltsi sekretärina alates 1907. a. innuga ja väsimatalt seltsi juhatuses kaasa töötanud meie põllumajanduse edendamiseks ja arendamiseks. Üldse on Keiss oma 50. aastase eluea juures kaugelt üle poole oma aastatest pühendanud riiklikule, omavalitsuslikule ja seltskondlikule tegevusele. Sellega peab tähendama, et Keiss'il on õnn olla oma 50. aastase sünnipäeva puhul mitmekordne juubilar.

Johan Keiss on sündinud Tartumaal, Raadi vallas, põllumehe pojana. Hariduse sai ta Tartu linnakoolis. Koolipingist lahkudes astus ta ametit õppima talurahvasjade komissari kantseleisse Tartus. Oma korralikkuse, hoolsa töö ja edasipüüdmise tõttu võitis Keiss tolaegsete ülemate usalduse ja tõusis lühikese aja jooksul talurahvasjade komissari sekretäri kohale.

Ühes talurahvasjade komissari ületoomisega Võrru, siirdus ka Keiss Võru linna ja jäi komissari sekretäri kohale kuni vene talurahvasjade komissaride kohtade likvideerimiseni.

26. märtsil 1917. a. valitakse Keiss, kui vilunud omavalitsustegelane ja Võrumaa elanikkudele tuntud ametnik Võru maakonna saadikute koosolekul Võrumaa ajutise maakonna nõukogu liikmeks, kus ta tegutses sekretärina. Maakonnannõukogu ja maakonnavalitsuse sekretäri ülesannete kõrval tuli Keiss'il olla ka Võrus asuva Ajutise Valitsuse komissari hra M. Taevere sekretäriks kuni komissaride volituste lõpetamiseni ja toimetuste üleandmiseni maavalitsusele.

Enamlaste ja Saksa okupatsiooni võimude ajal tuli ka Keiss'il loobuda omavalitsuse tegevusest, sest tähendatud võimud ei lasknud töötada maa huvides. Sellel ajal näeme Keissi töötamas juba arialal Petseris ühes suurkaupmees Nassariga.

Pärast Saksa okupatsiooni võimu langemist, kui avanes Võru maakonnavalitsusel võimalus jätkata oma tegevust, kutatakse lugupeetud juubilar, kui omavalitsuse alal vilunud jõud, tagasi maakonnavalitsuse juure maakonnannõukogu ja maakonnavalitsuse sekretäri kohale. Tollest ajast peale on lugupeetud juubilar püsinud Võru maavalitsuses juhtivatel kohtadel vahetpidamata.

Maavalitsuse liikme ja sekretäri vastutusrikka ja töörohke ameti kõrval on juubilaril J. Keiss'il jätkunud energiat ja taht võtta osa ja lubada oma asjalikku kaastööd peale eelpooltähendatud organisatsioonide veel Langenud kangelaste mälestamise Võrumaa komitees, Võru Vabatahtliku Tuletõrje seltsis, Kaitseliidus jne.

Tublile töömehele ja sõbralikule kaas-kodanikule käis tema juubeli puhul õne soovimas kogu Võru maavalitsuse liikmete ja ametnikkude ühine pere, Väimela põllutöö- ja karjatalitajatekooli juhtivad jõud, Tilsu lastekodu kui ka Erastvere vanadekodu juhatajad ja personali liikmed ja Võrumaa vallasekretäride seltsi esindajad. Peale selle sooviti juubilarile mitmelt poolt juubeli puhul tervist ja jõudu veel kauaaegseks tegutsemiseks.

E. Maaomavalitsuste Liidu ja omavalitsuste tegevusest.

Eesti Maaomavalitsuste Liidu nõukogu koosolek 16. ja 17. juulil s. a. Haapsalus, Läänemaa tööstuskooli ruumides.

Koos on 34 nõukogu liiget.

§ 1.

Koosoleku avamine ja juhatajuse valimine.

Liidu nõukogu koosoleku avab esimees H. Lauri kell 13.05.

Koosoleku juhatajateks valitakse ühel häälel Liidu esimees H. Lauri ja Läänemaa maavalitsuse esimees A. Kasterbusch.

Liidu esimees H. Lauri tähendab, et viimane referaat jääb ära, kuna referent ei ole saanud ilmuda. Juhatajuse liikme A. Einselni ettepanekul täiendatakse koosoleku päevakorda 4. punktiga — Valla eelarveliste ülejääkide tulude kasutamisest.

Päevakord võetakse vastu järgmiselt:

1. Koosoleku avamine ja juhataja valimine.
2. Vallakohtu reorganiseerimise küsimusest. Ref. prof. J. Uluots ja peasekretär F. Vellner.
3. Abinõudest marutaudi vastu võitlemisel. Ref. Loomatervishoiu osak. inspektor dr. Herodes.
4. Valla eelarveliste ülejääkide tulude kasutamisest.
5. Läbirääkimisi.

§ 2.

Vallakohtute reorganiseerimise küsimusest.

Nimetatud küsimuse üle refereeris esimesena prof. J. Uluots.

Referent andis põhjaliku ülevaate vallakohtute ajaloolisest arengust, ühtlasi äramärkides tema häid ja nõrku külgi ning tema tegevuse positiivseid ja negatiivseid tulemusi.

Aastat 10 tagasi paistis nagu oleks vallakohtu küsimus jäädavalt eitavalt otsustatud. Kuid nüüd tundub tõenäolisena, et küsimus pole veel kaugeltki lõpuliikult otsustatud. Selle küsimuse selgitamiseks oleks vajaline kõige pealt käsitada vallakohtu minevikku ja selle järele katsuda konstrueerida nende korraldust tulevikus.

Vallaomavalitsuse ja üldse vallakohtu eelkäijatena olid n.n. „era talurahva seadused“ — näiteks Vigalas. Nendes „era

talurahva seadustes“ olid juba vallakohtu algeod olemas.

Küsimused, mis nendele vallakohtutele lahendada anti, olid kõige pealt tsiviilõigusliku laadi. Vallakohtute poolt küsimuste lahendamine ei olnud lõpulik. Mõisnikul oli kontrolli õigus.

Tol korral oli olemas n.n. mõisakohus. Härra võis kohut mõista, kuid härra võis ka talupoegi kaasa kutsuda kohtumõistmisest osa võtma.

Kuid võib olla on ka veel mõisakohtu eelkäijaid? Keskaegsetest dokumentidest leiamegi, et mõisahärra kohut mõistes, kutsus kaasa ka vanemaid talupoegi.

Seal tarvitati talurahva kombeõigust. Keskajal oli viisiks, et kohtumõistmisel pidid vastava seisuse liikmed ka kohtumõistmisest osa võtma.

Mul tundub, et talurahva kohtud olid teatud kompromissiks sissetungiva võimu ja kohalise talupoja klassi vahel.

Sellest nähtub, et 18. s. lõpul ja 19. s. algul mõisakohtupidamine sünnib juba talurahva osavõttel.

1802. a. antud seaduse järele oli talurahvakohtu korraldus umbes sama, kui „era talurahva seaduste“ alusel.

Aastal 1804. anti Liivimaa ja Eestimaa talurahva seadused, millised püüdsid talurahva seisukorda õiguslikult ja majanduslikult parandada. See tuleb ilmsiks selles, et mõlemis seaduses vallakohut püütakse seada kindlamale alusele.

1804. a. seaduste järele pole veel kadunud endine mõisakohtute iseloom — kohtud olid abiks mõisahärrale, et valla piirides korda ja rahu alal hoida.

Sel ajal oli Eesti talupoeg veel orja seisuses. 1816. ja 1819. a. seadustega muutus senine ori-objekt enesemäärajaks subjektiks.

Aastal 1849. anti Liivimaa talurahva seadus katseks, mis 1860. a. lõpuliikult maksma pandi. Eestimaa talurahva seadus nandi maksma 1864. a. Nende seaduste siht oli — parandada maarahva majanduslikku seisukorda. 1816. ja 1819. a. seaduste alusel loodud kohtuasutused jäid püsima ka 1860. ja 1864. a. seadustega.

Vallaomavalitsuste seadus anti 1866. a. See kohtutele suurt muudatust ei toonud. 1866. a. seadusega seati sisse ka Eestimaa Liivimaa eeskujul talurahva kohtud — vallakohtud. Ainult ülemad kohtuinstantsid jäid endiste nimetustega.

Aleksander III. ajal sünnib Vene kohtutes oluline muudatus. 1889. a. kõrvaldati senised kohtuasutised ja loodi hoopis uus kohtusüsteem, mis maksab meil veel praegugi. 1889. a. seadusega sündis meie maal ka vallakohtute uuendamine.

1889. a. seaduse järele vallakohus koosnes eesistujast ja liikmetest, keda sellekohases korras valiti ja kinnitati. Vallakohus pidi koos käima 1 kord nädalas. Kohtu kooskäimise kohaks oli vallamaja.

Kompetents oli võrdlemisi laialdane: Tsiviilasjad: alla 100 rubla ja teised väiksemad nõudmised. Asja arutamine oli seatud võistluse põhimõttele. Otsus pidi tehtama südametunnistuse järele, kuid arvestades ka vastavaid seadusi.

Teiseks kohtu funktsiooniks oli talurahva hoiuasjad — päranduse asjad, ka kriminaalasjades Liivimaa 1860. a. seaduse teatud §§-ide alusel võis vallakohus otsusi teha.

II. instantsiks loodi — ülemtalurahvakohus. Kohtu koosseis: eesistuja — kohtuministri poolt määratud. Kaasistujaiks vallakohtute esimehed. Kompetents oli väga omapärane. Asjades, mille väärtus alla 15 rubla, sai edasi kaevata ainult kassatsiooni korras ja üle 15 rubla juba appellatsiooni korras. Kassatsiooni korras ülemtalurahva kohtu otsused olid lõpulikud. Appellatsiooni korras võidi edasikaevata rahukogule, kelle otsused olid lõpulikud.

Vaadeldes 1889. a. seadust näeme, et selle seadusega loodud vallakohus oli korrapärane ja selgejooneline ja ei erinenud üldkohtute süsteemist.

Sel alusel kestis vallakohtute süsteem kuni vene aja lõpuni.

Eesti ajal ei jäetud vallakohtud nende senises korras ja kompetentsis püsima, kuid kuni senini püsib vallakohus oma rudimentaarses kujus edasi — hoolekande kohtute näol.

Tekib küsimus, kas ei tuleks vallakohtutele anda peale hoiuasiade veel teatav osa tsiviil- ja kriminaalasiu?

Siin tuleks arvesse võtta kõiki motive, mis nõhjustavad selle kohtu ellukutsumise.

Võtame vaatluse alla neid momente, mis võiks olla kaaluvateks vallakohtute ellukutsumise juures.

1. Vanaduse moment. Vallakohus pole mitte ainult 120—130 a. vana, vaid ta minevik ulatab veel palju kaugeemale. Ja paistab, et ta on kogu meie rahva ajaloo kestvusel eksisteerinud ning selle

kaudu on meie rahvas saanud teostada osaliseltki riiklikku ja ühiskondlikku võimu. 1889. a. seadus on modern seadus. Sellega vallakohtu vanaduse pärast ei või vallakohtu küsimust otsustada eitavalt, vaid ennem jaatavalt.

2. Kasvatustlik moment. Igal kohtuasutusel on määratu kasvatustlik tähtsus. Rahvas näeb kohtumõistmise kaudu, et inimeste vahel peab valitsema kord ja õigus. Ja siis võtab rahvas ise osa kohtumõistmisest. Ja seda ei suuda anda ametkohtunikud kunagi. Meie põhi-seaduse järele on võimalik kohtunikude valimine. Kohtu ja õiguse autoriteedi seisukohalt ei saa vastu rääkida, et vallakohtuid ellukutsuda.

3. Kohtute lähedus rahvale. Vallakohtute kaudu võidakse otseselt vaieldavat õigust kindlaks teha. Kui tüli-vahekordade lahendamine kaua seisab, siis õigus kaotab palju oma väärtusest. Kohtu läheduse seisukohalt ei saa olla kahtlust, et vallakohus oleks lähedasem kohus rahvale. Sellepärast, et suurema kohtu ringkond muutub kaugemaks. Ja seisab rahval ka hingeliselt kaugemal. Ametkohtunik pole ikkagi oma mees — vaid väljastpoolt võõras võim.

4. Asjaajamise kiirus. On kindel, et seda kiirust ei saa teised kohtud, mis vallakohtud võivad saavutada, kuna kohtunikud on alati saadaval, asjaajamine on lihtne ja kohus pole asjadega ülekoormatud.

5. Asjatundlikkuse küsimus. Asjatundlikkuse küsimuses on öeldud, et vallakohtunikud on asjatundmatud kohtunikud. Asjatundlikkus ei seisa siiski ainult seaduse ja õiguse küsimuses, vaid ka elu teadmistes. Asjatundlikkus oleneb vallakohtu kompetentsist, kui tema kompetents mitte laiaks ei aeta, siis võiks vallakohus olla vägagi kompetentne. Seda viga aitavad parandada ka edasikaebe instantsid. Kui teised asiolud räägivad vallakohtu poolt, siis see kompetentsi küsimus saaks lahendada edasikaebe instantsiga.

6. Kas on mõtet praegust kohtusüsteemi rikkuda? Kui loeme juure vallakohtu — rahvakohtu, siis kohtusüsteemi ühtlus saaks rikutud. See asiolu paistab juristile esimesel pilgul tõsine. Kuid kõige parem süsteem on ikkagi see, mis on elule lähedane.

Praegune süsteem loodi vabariigi algpäevil kiirelt ja ei saa järeldada, et prae-

gune süsteem oleks ideaalne. Põhiseadus räägib otseselt, et praegune süsteem ei ole lõpulik, vaid tuleb seda üksikseadustega korraldada. Praegusesse süsteemi võiks vallakohus otseselt sisse tuua kui rahukohtuniku allkohtuks — allorganiks.

7. Kohtuliku abiandmise küsimus. On tähtis, et kohtuskäijatel oleks abimehed. Vallakohtute juures need puuduksid. Juristide ringkonnas see moment on kõige tähtsam küsimus. Kuid praegu on maal advokaate külluses. Teiselt poolt tarvitatakse advokaati vähem ja need kulud jääksid ära.

8. Moraalsed alused kohtuniku tegevuses. Kohtunikul ei tohiks olla kõrvalist ametit ja peab olema iseseisev ja rippumatu. Arvatakse, et valla kohtunikke on võimalik ära meelitada ja nad osutuksid erapoollikuks. Minule tundub, et meelitusi siiski ei ole palju olnud ja ka tulevikus ei või see suurem olla.

9. Poliitilised motiivid. Parteilikkus ja erapoolikus võiks esile kerkida vallakohtutes. Paistab, et parteilikkuse moment meie valdades ei ole nii kohutav, siin mängivad ehk rohkem veel osa teised momendid — sugulus, tutvus jne. Teiseks — kohtumõistmise juures tekib „preesterlik aumehelikkus“. Ka praegused kohtunikud on parteimehed ja senini ei ole see väga tunda annud kohtumõistmisele. Ühtlasi tuleb vallakohtunike valimise juures üles seada ka tingimusi.

Milline oleks vallakohtu konstruktsioon ja korraldus tulevikus? Kohtu ringkond võiks olla 1889. a. seaduse järele, samuti ka kohtu koosseis, kuid oleks mõeldav, et siin võiks ette võtta muudatusi.

Kohtunike kinnitamine peaks olema teatud kohtunikkude kinnitamise instants. See oleks mõeldav, et Rahukogu seda teeks.

II. instants — oleks mõeldav ülemtalurahva kohus. On siiski parem, et seda teeks rahukohtunik. Tal võiks olla ka kaasistujaid — vallakohtute esimehed. Süsteemi kohaselt oleks viimane moodus pooldatavam.

III. instants — kassatsioon peaks olema, sest on siiski vajaline kontrolli võimalus. Selleks võiks olla Rahukogu või Riigikohus.

Kompetents — tsiviilasjus võiks jääda 1889. a. seaduse juure, samuti ka hoiuasjades.

Kriminaalasjades 1889. a. seadus ei ole mõõduandev, siin tuleks luua uus kord.

Referent tähendab lõpuks, et vallakohtute küsimuse ülestõstmine on sündinud õigel ajal ja seda küsimust tuleb õhutada ja edasi kanda täie hooga.

Teine referent, Liidu peasekretär F. Fellner, käsitas vallakohtute reorganiseerimise küsimuse käsitlust meie iseseisvuse ajal, ühtlasi äramärkides neid eeldusi, mis on meil olemas vallakohtute ellukutsumiseks ja tehnilisi võimalusi nende reorganiseerimiseks.

Referent tõi ette statistilisi andmeid selle kohta, kuivõrt meie kohtud, eriti rahukohtunikud on ülekoormatud tööga, mis venitab asjade käiku ja ühtlasi mõjutab otsuste kvaliteeti. Vallakohtute ellukutsumisega kaoks rahukohtuniku töökoormatis ja võime isegi rahuk. jaoskondade kokkutõmbamise tagajärjel kulusid kokku hoida.

Mis puutub küsimusse, kas meil leidub küllaldaselt inimesi, kes võiks täita korralikult vallakohtu ülesandeid, siis leiab referent, et meil peaks küllaldaselt maal olema ärakasutamata harituid jõude, milleliseid vallakohtute ellukutsumisel võiks rakendada kasulikule ühiskondlikule tööle.

Edasi peatub referent küsimuse juures, kuidas mõjub vallakohtute sissetoomine valla kantselei töökoormatisele ja ühtlasi valla eelarvele. Referent jõuab otsusele, et ehkki praegu juba vallasekretärid on ülekoormatud tööga, siiski ei võiks vallakohtu ülesannete juure toomine neile ülepääsmatuks osutada. Vallakohtute kulutised tõstaks aga valla kulusid keskmiselt seniselt 1%-lt — 3%-le, mis väheneks veel vallakohtu jaoskondade suurendamisega. Kuid kui arvestada sellega, et neid kulutusi võib ka tasa teha maksude ja trahvide näol kohtuskäijatelt, siis nähtub sellest, et vallakohtute sissetoomine ei võiks kujuneda ülepääsmata raskuseks ka valla eelarve seisukohalt.

Lõpuks peatub referent nende positiivsete tulemuste juures, mis põhjustaks vallakohtute ellukutsumise ning leiab, et ehkki vallakohtul, kui rahvakohtul on omad negatiivsed küljed, siiski positiivsed küljed neid kaugelt üle kaaluvad.

Järgnevad läbirääkimised.

Läbirääkimiste järele võeti vastu Liidu nõukogu poolt ühel häälel järgmine resolutsioon:

1) Liidu nõukogu leiab vajaliseks ja tähtsaks kohtumõistmise lihtsustamise ja rahvale ligemealetoomise huvides ning ühtlasi kohtuasjade käigu kiirendamise mõt-

tes vallakohtute kui I. astme väiksemate nõude- ja süüteo ning hoiuasjade kohtute ellukutsumise.

2) Selle saavutamiseks pöörata vastava märgukirjaga vabariigi valitsuse ja kõigi riigikogu rühmade poole, et küsimus kiirelt kaalumisele võetaks ja vastavale seaduseelnõu väljatöötamisele käik antaks.

3) Vastava seadus eelnõu väljatöötamisel ning arutamisel võimaldada ka Liidul oma arvamistega ning seisukohtadega esineda.

§ 3.

Marutaudi vastu võitlemisest.

Koosolek algab 17. juulil kell 10 hommikul. Juhatab esimees H. Lauri. Küsimuse kohta esineb referaadiga Põllutöoministeeriumi loomatervishoiu osakonna inspektor dr. Herodes.

Referent andis lühikese ülevaate marutaudi kui haiguse ajaloo ning nendest abinõudest mis on tarvitatud ajaloo kestel marutaudi vastu võitlemisel. Referent jõuab lõpptulemusele, et kõige radikaalsemaks ja mõjuvaimaks abinõuks on siiski osutunud koerte maksustamine. Ta toob ette näiteid Saksamaa kohta, kus koerte maksustamise järele möödunud sajandil marutaudi juhused kas hoopis kadusid või miinimumini vähenesid. Meie oludes oleks samuti kõige sobivamaks abinõuks koerte maksustamine. Teised abinõud pole suutnud takistada marutaudi levinemist. Selle piiripanemine ja sellele mõjuvate abinõude leidmine on hädavajaline, kuna marutaud on senini meil tähtsal määral takistanud elusloomade ja liha ekspordi.

Referendi kõne järele järgnevad läbirääkimised.

Peale läbirääkimiste asutakse ettepanekute hääletamisele.

Enamusega võetakse vastu seisukoht, et põhimõtteliselt tuleb koerte marutaudi vastu võitlemise eesmärgil pooldada üldist koerte maksustamist, kuid sellejuures tuleb 1 koer majapidamises jätta maksuvabaks.

§ 4.

Valla eelarveliste ülejääkide kasutamise küsimus.

Liidu abiesimees A. Einseln toob ette, et vallaraamatupidamise korra (R. T. 23 — 1932. a.) § 69 järele eelarveline ülejääk, sel määral kui ta koguneb eelmiste aastate tulude sissetulekuga, kantakse ta-

gavara kapitaliks seni kaua kuni see kasvab 25% suuruseks aasta eelarve korraliste kulude kogusummast, ning et seda tagavara kapitali võib kasutada ajutiselt ainult laenuna. Praegusel raskel ajal on sarnane tagavarade korjamine mõtetu ja raskendab valla tegevust ning sunnib vallavalitsust rahvale uusi maksusid peale panema. Teeb ettepaneku, et vallaraamatupidamise korra § 69 muudetakse nii, et eelarveliste ülejääkide kasutamine jääks vallavalitsusele vabaks ja vastava märgukirjaga pöörata Kohtu- ja siseministeeriumi poole.

Einselni ettepaneku vastu tuuakse ette, et valla tagavarakapitalide kogumine on vajaline ja sellepärast pole mõtet määrust muuta. Hääletamisel kukkub ettepanek läbi.

Läbirääkimiste all enam sõna ei võeta.

Koosoleku juhataja H. Lauri tänab koosolijaid koosolekust osavõtu eest ja loodab, et kõik koosolijad rahul on koosoleku töö tulemustega. Ühtlasi tänab Lääne maavalitsust ja Lääne omavalitsuste tege-lasi vastutulelikkuse eest, mis need on näidanud nõukogu koosoleku korraldamisel ja ruumide muretsemisel.

Koosolek lõpeb kell 13.00.

Eesti Maaomavalitsuste Liidu juhatuse koosolek 17. juulil s. a. kell 9 hommikul Haapsalus.

Koos on 5 juhatuse liiget.

Juhatab esimees H. Lauri, protokollib peasekretär F. Vellner.

§ 1.

Sihtasutis „Eesti Lastekaitse“ nõukogu esindajate valimine.

Liidu esindajateks sihtasutis „Eesti Lastekaitse“ nõukogusse valitakse abiesimees P. Männik ja peasekretär F. Vellner.

§ 2.

Seisukohavõtmine vallakohtunikkude sõidu- ja päevarahade asjus.

Kohtu- ja siseministeeriumi poolt on pööratud Liidu poole järelepärimisega, kas on soovitav üldse seada sisse sõidu- ja päevarahad vallakohtunikkudele ja jaataval korral, millised peaksid olema vastavad tasumäärad, ning milline minimaalkaugus peaks olema vaba sõiduraha maksimisest.

Liidu juhatus asub seisukohal, et kuna praegu on vallakohtute ümberkorraldamise küsimus päevakorral ja võib sündida suuri muudatusi nende korralduses vallakohtute uuesti ellukutsumisel, sellepärast soovib Liit omalt poolt praegusel momendil jätta vallakohtunikkude sõidu- ja päevarahade normeerimise küsimus valdade eneste korraldada, kuni vallakohtute küsimus lõpulikult saab otsustatud, kus siis peaks ühtlasi reguleerimist leidma juba üleriiklikult ka vallakohtunikkude sõidu- ja päevarahade normid.

§ 3.

Seisukohavõtmine avalikkude kruusaaukude kasutamise korra kohta.

Põllutöömin. poolt on algatatud küsimus, et tuleks kaaluda, milliseid abinõusid tuleks tarvitusele võtta, et saaks ära hoida kahjusid, mis võivad tekkida avalikkude kruusaaukude kasutamisel maaomanikkudele kruusaaukude ümbruse äratallamise teel. Küsimuse kohta palub Teedeministeerium Liidu seisukoha võtmist.

Liidu juhatus otsustab saata Teedeministeeriumile maavalitsustelt kogutud andmed, ühtlasi soovitades omalt poolt, et maavalitsuste hooleks jäetaks hoolitseda ja võtta tarvitusele võimalikud abinõud, et avalikkude kruusaaukude tarvitamisel

ei sünniks kahju maaomanikkudele. Üldist korraldust ja üldisi abinõusid on siin raske leida ja siin peaks jäetama maavalitsustele vabadus toimetada olude kohaselt.

§ 4.

Piirivalvele lipu annetamise küsimus.

Liidu abiesimees P. Männik annab ülevaate küsimuse algatamisest ja asja senisest käigust. Piirivalve valitsuse poolt on väljatöötatud lipu kavand, kus kavandis on ettenähtud ka kõikide maavalitsuste vapid. Et aga ühel osal maavalitsustest seni vapid puuduvad, siis kinnitatakse nende vapid lipule siis, kui need leiavad maavalitsuste poolt vastuvõtmist.

Läbirääkides üksikute maavalitsustega selgus, et põhimõtteliselt pole ükski maavalitsus piirivalvele lipu annetamise vastu, kuna soovitakse et üldine lipu eelarve ei läheks mitte suureks ja et vastav osamaks oleks määratud vastavalt maakonna elanikkude arvule.

Lipu üleandmine oleks Piirivalvele 10. aastapäeval 1. novembril s. a.

Lipu annetamine maavalitsuste poolt Liidu korraldusel otsustatakse jaatavalt. Tehniline korraldamine jäetakse aseesimehe P. Männiku ja peas. F. Vellneri hooleks.

Riigikohtu seletusi.

Kas vallaomavalitsuse teenistuses olevad isikud võivad valla revisjonikomisjoni liikmeteks olla.

Vastus: Eitav.

Asjaolust, et vallavolikogude valimise ja vallavolikogude ning vallavalitsuste korraldamise seaduses ja kohtu- ja siseministri poolt 5. dets. 1929. a. kinnitatud (RT 99 — 1929) vallavolikogude kodukorras ei ole ette nähtud, et omavalitsuse teenistuses olevad isikud ei või olla valla revisjonikomisjoni liikmeteks, ei saa veel järeldada, et see oleks omavalitsuste teenistuses olijatele lubatud, kuna Valimise seadus ja Volikogude kodukord — käib valimiste ja nendega ühenduses olevate asjaolude kohta ja seepärast ei olnud tarvidust neis ette näha neid juhtusid, mis tekitavad seaduslikult toimetatud valimiste tagajärjel, nagu käesoleva asjas, ja säärastel juh-

tudel tuleb teotseda ka teiste seaduste nõudeid silmas pidades. Meie omavalitsused on asutatud reeglite alusel, mis ette nähtud 1917. a. 21. mai vene Vallasemstvo seaduses, kuivõrt see seadus ei ole muudetud meie seadustega. Vene Vallasemstvo seadus § 53 näeb ette, et Vallasemstvo teenistuses seisvad isikud ei või olla revisjonikomisjoni liikmeteks. Seda normi muudetud ega selle asemele mõnda uut normi ei ole võetud ja seepärast jääb see nõue püsima ka nüüd ja omavalitsuse teenistuses seisvad isikud ei või seega ka praegusel ajal olla valla revisjonikomisjoni liikmeteks, kuigi neid revisjonikomisjoni liikmeteks võib valida eeldusel, et nad omavalitsuse teenistusest lahkuvad peale valimiste toimumist.

(RkhA t. nr. 437 I — 1931.)

„Oigus“.

Vastutav toimetaja: F. Wellner. Väljaandja: Eesti Maaomavalitsuste Liit.